

Gdańsk, dn. 13.12.2019

dr hab. Ewa Czaplewska, prof. UG
Instytut Logopedii
Uniwersytet Gdański

***Ocena osiągnięć naukowych dr Agnieszki Hamerlińskiej
dla potrzeb postępowania habilitacyjnego prowadzonego przez
Radę Naukową Dyscypliny Instytutu Nauk Pedagogicznych
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu***

1. Uwagi wstępne

Pani Agnieszka Hamerlińska, pracownik naukowy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2006 roku, ukończyła studia pedagogiczne o specjalności logopedia, następnie w 2008 roku studia psychologiczne, a w 2011 roku uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Jacka Jarosława Błęszyńskiego nosiła tytuł: *Uwarunkowania skuteczności terapii logopedycznej dzieci z dyslalią*. W 2007 roku Habilitantka ukończyła także Podyplomowe Studia Neurologopedyczne na Uniwersytecie Gdańskim, uzyskując tytuł zawodowy: neurologopeda. Rozwój naukowy dr Agnieszki Hamerlińskiej, od początku związany był konsekwentnie z logopedią. Tytuły jej kolejnych prac magisterskich to bowiem: *Motywacja do rehabilitacji logopedycznej osób z afazją* i *Kompetencje komunikacyjne osób z afazją*.

Od 2011 do 2017 roku Pani Agnieszka Hamerlińska pracowała w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej i Logopedii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, a od 2017 roku pracuje w Katedrze Logopedii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Poza podstawowymi miejscami pracy Pani dr Hamerlińska udziela konsultacji w Dolnośląskim Centrum Onkologii, a także w licznych przedszkolach, poradniach, stowarzyszeniach. Jest członkiem komisji orzekającej Towarzystwa Autyzmu w Toruniu. Jako logopeda, od 2015 roku uczestniczy aktywnie w turnusach terapeutycznych organizowanych przez Dolnośląski Oddział Polskiego Towarzystwa Laryngotomowanych.

2. Ocena osiągnięć naukowych

2.1. Ocena najważniejszych osiągnięć naukowych po uzyskaniu stopnia doktora

Jako osiągnięcie wynikające z art.16. ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003r. (z późniejszymi zmianami) o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, w swoim autoreferacie Pani dr Agnieszka Hamerlińska wskazała liczącą 303 strony monografię pt. *Mowa przełykowa. Studium onkologopedyczne*, opublikowaną w Wydawnictwie Adam Marszałek w 2019 roku.

Książka składa się z dwóch podstawowych części: 1. TEORETYCZNEJ i 2. EMPIRCZNEJ, zawartych w pięciu rozdziałach: 1. Mowa i jej zaburzenia po laryngektomii całkowitej w onkologopedii, 2. Rak krtani w ujęciu kompleksowym – agresor naruszający codzienność, 3. Mowa przełykowa – nowa zdolność życiowa oferowana przez onkologopedę, 4. Koncepcja badań własnych i założenia metodologiczne, 5. Obraz mowy przełykowej i wybrane uwarunkowania jej kształtowania w świetle wyników prowadzonych badań i ich analiz statystycznych.

Przedstawiona do oceny monografia stanowi dzieło spójne, napisane zgodnie ze standardami opracowań naukowych. W pracy zostały przedstawione badania charakteryzujące mowę zastępczą tworzoną przez osoby po laryngektomii całkowitej, czyli po usunięciu krtani. Autorka, zgodnie z zasadami pedagogiki pozytywnej traktuje mowę przełykową jako pozytywne zjawisko zdrowienia, efekt uczenia się i sukces ludzkiego organizmu.

W pierwszej części monografii Habilitantka charakteryzuje pojęcie mowy, pisze o traumie jakiej doświadczają osoby po zabiegu laryngektomii, a także uzasadnia wyodrębnienie onkologopedii jako specjalności logopedycznej. Jakkolwiek słuszne wydają się argumenty Pani dr Hamerlińskiej dotyczące wyodrębnienia nowej specjalności, to jednak trudno mi przyjąć określenie *onkologopedia (logopedia) negatywna*. Rozumiem Autorkę i zgadzam się z nią w pełni, iż działania logopedyczne powinny opierać się nie tylko na brakach, zaburzeniach, trudnościach pacjenta. Praca na zasobach, możliwościach kompensacji, podkreślanie każdego, nawet drobnego osiągnięcia na drodze do możliwie najpełniejszej komunikacji powinna na pewno stanowić podstawę efektywnej terapii logopedycznej. Jednakże, wydaje się, że określanie działań diagnostycznych polegających także na opisie zaburzeń, jako czynności z zakresu logopedii negatywnej nie jest całkowicie trafne. Bardziej adekwatnymi terminami

wydają się tu być np.: diagnoza zaburzeń i diagnoza zasobów lub po prostu – diagnoza funkcjonalna.

W kolejnych rozdziałach części teoretycznej Pani dr Agnieszka Hamerlińska porusza między innymi kwestie związane z epidemiologią i etiologią raka krtani, wspomina o metodach postępowania leczniczo-terapeutycznego. Píše o aspektach fizjologicznych, społecznych i psychicznych dotyczących niepełnosprawności wynikającej z utraty krtani. Czytając tę część pracy łatwo zauważyć ogromne zaangażowanie Autorki w problematykę rehabilitacji osób laryngektomowanych. Duża wiedza Habilitantki poparta doświadczeniem praktycznym sprawia, że poddana ocenie monografia stanowi chyba, jak do tej pory, najobszerniejsze na gruncie polskiej logopedii studium zagadnień związanych z terapią osób po zabiegu laryngektomii. Być może jednak owo niezwykle zaangażowanie dr Agnieszki Hamerlińskiej w praktykę sprawiło jednocześnie, że odbiór monografii jako studium naukowego utrudniają nadto liczne, w moim przekonaniu, odnośniki - czasami zajmujące nawet ponad jedną stronę (np. s. 176 i 177). W odnośnikach tych Autorka często opisuje swoje doświadczenia związane z prowadzeniem turnusów rehabilitacyjnych, przytacza wypowiedzi pacjentów, czy nawet osób postronnych (np. s. 139, 243) dotyczących konkretnych sytuacji. Informacje te wydają się zbędne dla tego rodzaju publikacji i, jak wspomniałam, mogą utrudniać odbiór treści merytorycznych.

Część metodologiczną monografii otwiera rozdział 4, którego początek jest niejako zawieszony w próżni – pojawiają się dwie strony, które zdają się nie należeć do właściwego rozdziału. W tekście tym autorka po raz kolejny wyjaśnia czym jest mowa, pisze o koncepcji badań własnych i założeniach metodologicznych. Ponieważ, jednym z celów badań, oprócz charakterystyki mowy przetykowej, było ustalenie czynników mających wpływ na intencję podjęcia nauki tej mowy, Autorka przytacza tu także dwie koncepcje psychologiczne, które „stworzyły podwaliny dla tworzonego projektu badań” (s. 180). Są to: teoria samoskuteczności Alberta Bandury i koncepcja na temat pozytywnego życia Martina Selimana. Obie wpisują się dobrze w koncepcję paradygmatów pedagogiki specjalnej zaproponowaną przez Irenę Obuchowską.

Doceniając zarówno wybór koncepcji teoretycznych jak i wykorzystaną przez Autorkę metodologię badań, chciałabym jednak zwrócić uwagę na kilka kwestii, które wzbudziły moje wątpliwości. I tak na przykład, na s.183 pojawia się pewna niezręczność językowa dotycząca celu teoretycznego prowadzonych przez Habilitantkę badań: „Celem teoretycznym badań jest opisanie mowy przetykowej, której nauczyły się osoby po usunięciu krtani poprzez ustalenie jej poziomu (...)”. Niestety, z analizy opisu badań trudno zorientować się, co oznacza ów

„poziom mowy przełykowej” i w jaki sposób była ta zmienna zoperacjonalizowana. Na s. 184, z kolei, pojawia się zdanie: „W niniejszej koncepcji przyjmuje się, że mowa przełykowa jest rezultatem „pozytywnej postawy do mowy przełykowej, pozytywnego, obrazu własnej osoby i uzyskiwania wsparcia społecznego w uczeniu się mowy przełykowej.” I choć intuicyjnie, rzecz jasna, te czynniki wydają się być rzeczywiście istotne, to jednak dobrze byłoby aby Autorka poparła tę tezę przywołując odpowiednie badania, publikacje.

Mam także pewne zastrzeżenia dotyczące hipotezy 7 (s.191). Niestety, nie znalazłam informacji, na jakich przesłankach Autorka oparła założenie, że „Istnieje związek między poziomem wsparcia społecznego w zakresie nauki mowy przełykowej a jej cechami u laryngektomowanych.” Podobne wątpliwości dotyczą hipotez szczegółowych (s.191): „H7.1. Istnieje związek między poziomem wsparcia społecznego w zakresie w uczeniu się mowy przełykowej a artykulacją u laryngektomowanych. H7.2. Istnieje związek między poziomem wsparcia społecznego w zakresie w uczeniu się mowy przełykowej a prozodią u laryngektomowanych. H7.3. Istnieje związek między poziomem wsparcia społecznego w zakresie w uczeniu się mowy przełykowej a parafonacją u laryngektomowanych.”

Opisując w dalszej części narzędzia badawcze, Autorka nie podaje dat publikacji części z nich. Na podkreślenie zasługuje jednak fakt, że w przypadku większości narzędzi własnego autorstwa Habilitantka zadbała o wyznaczenie wystarczająco wysokich współczynników rzetelności.

Wyniki badań dr Hamerlińska przedstawia poprawnie i jasno, choć ich interpretacja nie zawsze jest oczywista. Kwestią, która budzi moje wątpliwości metodologiczne jest sposób ustalania przez Autorkę poziomu zaburzeń. Na przykład na s. 204 znajdujemy informację: „Średnia liczba zaburzonych głosek u osób laryngektomowanych wynosiła 11, co wskazywało na to, że poziom artykulacji u osób laryngektomowanych jest poniżej przeciętnego”. Nie wiemy jednak, co jest odniesieniem dla takiego wyniku? Co oznacza, że wynik jest „przeciętny”? W stosunku do jakiej populacji? Czy w stosunku do osób zdrowych, które krtań posiadają? Czy jednak w stosunku do innych osób laryngektomowanych? Podobny problem wystąpił przy określaniu oceny prozodii i parafonacji badanych osób. Prawdopodobnie oznaczenie rzetelności narzędzi przy wykorzystaniu jedynie wyników osób laryngektomowanych oznacza, iż to one są grupą odniesienia. Byłoby jednak zasadne, gdyby Autorka wyraźnie określiła tę kwestię. Myślę także, że ciekawa byłaby interpretacja różnic indywidualnych pomiędzy badanymi osobami, bo przecież w niektórych przypadkach (np. parafonacji) rozrzut wyników był bardzo duży.

Osobiście, bardzo żałuję, że Autorka nie dokonała bardziej szczegółowej charakterystyki mowy przełykowej. Informacja o tym, ile głosek realizowanych było nieprawidłowo u poszczególnych osób, z pominięciem informacji, jakiego rodzaju były to zaburzenia (poza informacją dotyczącą realizacji międzyzębowej), nie daje pełnego obrazu ewentualnych trudności. Szkoda, że brakuje informacji o sprawności artykulacyjnej badanych osób. Nie wiadomo także, czy były próby podjęcia ustalenia, jaka była sprawność artykulacyjna badanych przed operacją. Szkoda także, że Autorka nie zdecydowała się na uwzględnienie jako jednej ze zmiennych liczby lat, jaka upłynęła od czasu usunięcia krtani. To mogłoby być ważnym wskaźnikiem zarówno w przypadku określania parametrów mowy przełykowej, jak również pozostałych zmiennych takich jak np. stosunek do własnej mowy.

Chciałabym jednak wyraźnie zaznaczyć, że powyższe uwagi nie wpływają na moją pozytywną ocenę monografii. Pracy, w której mowa przełykowa ukazywana jest jako sukces i przejaw ozdrowienia. Utrata krtani jest wydarzeniem traumatycznym, zmieniającym znacząco dotychczasowe życie. Wyniki badań Pani dr Agnieszki Hamerlińskiej pokazują jak istotną rolę w procesie nauki mowy zastępczej pełnią uwarunkowania psychologiczne. Analiza wyników ujawniła, jak ważne dla procesu terapii są czynniki związane z obrazem własnej osoby, poczucie skuteczności, a także wsparcie społeczne.

Publikację uważam zatem za cenną, potrzebną i stwierdzam, że spełnia ona wymagania stawiane głównemu osiągnięciu w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego.

2.2. Pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze

Pani dr Agnieszka Hamerlińska w swoim dorobku naukowym określiła następujące obszary naukowo-badawcze:

1. Onkologopedia – tworzenie specjalności
2. Komunikacja z pacjentem w kontekście choroby nowotworowej
3. Mowa przełykowa i psychospołeczne funkcjonowania osób po laryngektomii całkowitej
4. Pedagogika dzieci z zaburzeniami mowy
5. Czynności prymarne. Pedagogika lecznicza.

W ramach pracy w każdym z wymienionych wyżej obszarów Habilitantka opublikowała (indywidualnie lub we współautorstwie), łącznie z podaną jako główne osiągnięcie naukowe, trzy monografie (w tym jedną podoktorską), jedną monografię, której

była współredaktorką, piętnaście rozdziałów w monografiach i siedemnaście artykułów w czasopismach naukowych.

Publikacje z obszaru pierwszego związane są z propagowaniem przez dr Agnieszkę Hamerlińską idei wydzielenia nowej specjalności logopedycznej jaką jest onkologopedia. W ramach tych działań Habilitantki ukazało się 5 publikacji, z czego najobszerniejszą stanowi wydana w 2015 roku monografia pt. *Onkologopedia - logopedia wobec chorób nowotworowych*, w której to Autorka m.in. sformułowała definicję onkologopedii, wskazała jej przedmiot i cele badań oraz zakresiła obszary działań w ramach tej specjalności. Propagując konsekwentnie ideę wyodrębnienia onkologopedii jako specjalności logopedycznej, dr Agnieszka Hamerlińska opublikowała także w 2018 roku na łamach czasopisma *Logopedica Lodziensa*, artykuł pt. *Onkologopedia w systemie kształcenia logopedów*, w którym uzasadnia konieczność uwzględnienia onkologopedii w programach kształcenia logopedów. Trzeba przyznać, że zarówno monografia, jak i wspomniany artykuł są publikacjami wartościowymi, ukazującymi Habilitantkę nie tylko jako osobę zaangażowaną w propagowanie idei wydzielenia nowej specjalności logopedycznej, ale także jako specjalistę o bogatym warsztacie praktycznym, na bazie którego, podejmuje także działania naukowe.

Pięć publikacji z zakresu komunikacji z pacjentem w kontekście choroby nowotworowej (obszar drugi), to ciekawe teksty, w których Pani Agnieszka Hamerlińska dotyka między innymi takich niełatwych problemów jak praca z osobami w terminalnej fazie choroby – rozdział pt. *Terapeuta w obliczu śmierci swojego pacjenta*, opublikowany w monografii *Porozmawiajmy o śmierci* (B. Antoszevska, J. Binnebesel, 2014).

Dziesięć publikacji z obszaru trzeciego, to interesujące pozycje, w których Habilitantka porusza przede wszystkim zagadnienia związane z rehabilitacją pacjentów po zabiegu laryngektomii całkowitej. Choć publikacje te w większości mają charakter metodyczny, to jednak należy docenić także ich walory naukowe.

Publikacje z obszaru, określonego przez Habilitantkę jako *Pedagogika dzieci z zaburzeniami mowy*, to przede wszystkim rozdziały w monografiach poruszające pedagogiczne i psychologiczne aspekty diagnozy i terapii logopedycznej. Za szczególnie interesujący uważam tu tekst z 2017 roku pt. *Kompetencje komunikacyjne a płęć na przykładzie dzieci pięcioletnich – wyniki badań własnych*. Tekst zyskałby jednak na wartości, gdyby Habilitantka pokusiła się o weryfikację hipotez z wykorzystaniem statystyki.

Ostatnim wyróżnionym przez dr Hamerlińską obszarem jej działalności naukowej są czynności prymarne związane z anatomią i funkcjonowaniem aparatu orofacjalnego. Czynności pokarmowe oraz dotyczące ich zaburzenie, nazywane dysfagią, to także istotne zagadnienie

pozostające w kręgu zainteresowań logopedów. Habilitantka opublikowała dwa rozdziały w monografiach i pięć artykułów poruszających wspomnianą tematykę. Wśród nich znalazły się między innymi takie interesujące teksty jak: *Zaburzenia czynnościowe kompleksu ustno-twarzowego w zespole rzekomoopuszkowym* (opublikowany we współautorstwie z Olgą Grądzką w 2017 roku w czasopiśmie *Neurolingwistyka praktyczna*), czy też - *Dysfagia u pacjenta z chorobą nowotworową: pomoc onkologopedy* (opublikowany w 2013 roku w czasopiśmie *Forum Logopedyczne*).

Poddany ocenie dorobek naukowy Habilitantki wydaje się być wystarczającym do aplikowania o kolejny stopień naukowy. Wprawdzie w większości dr Hamerlińska publikowała teksty bądź jako rozdziały w monografiach, bądź jako artykuły w czasopismach niżej punktowanych, to jednak łączna liczba tych publikacji wskazuje na stały, konsekwentny rozwój naukowy Habilitantki. Jedynym zastrzeżeniem, jakie mogę tu zgłosić, to zbyt mała liczba publikacji obcojęzycznych. Na uwagę na pewno zasługuje fakt opublikowania dodatkowej, poza doktorską, monografii oraz zredagowania kolejnej.

3. Pozostała działalność, w tym dydaktyczna, organizacyjna oraz udział w konferencjach

Pani dr Agnieszka Hamerlińska w ramach swoich obowiązków dydaktycznych prowadzi zajęcia między innymi z zakresu logopedii, pedagogiki specjalnej, psychologii i neuropsychologii. Od 2012 roku była promotorem 84 prac licencjackich oraz 52 prac magisterskich. Dwie z prac pisanych pod jej kierunkiem zostały wyróżnione. Na podkreślenie zasługuje fakt, że Habilitantka jest także promotorem pomocniczym w dwóch przewodach doktorskich – jeden został otwarty na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Kazimierz Wielkiego w Bydgoszczy, a drugi w Centrum Onkologii im. M. Skłodowskiej-Curie w Warszawie.

W roku akademickim 2018/2019 Habilitantka była uczestniczką programu Erasmus + Staff Mobility for Training (STT) w Katolicka Univerzita v Ruzomberku.

Dr Hamerlińska była także aktywnym uczestnikiem 25 konferencji, w tym dwóch zagranicznych. W większości jej wystąpienia związane były z zagadnieniami onkologopedy, co pokazuje konsekwencję w wyborze drogi naukowej. W ramach współpracy z Akademickim Centrum Pomocy Logopedycznej działającym przy UKW w Bydgoszczy, w okresie podoktorskim Habilitantka była współorganizatorką 4 konferencji oraz członkiem komitetu naukowego jednej z nich.

Dwukrotnie, w roku 2013 i 2014, realizowała grant Młodego Naukowca. W latach 2016-2017 była tutorem w projekcie *Wykwalifikowani-Aktywni-Komunikatywni Absolwenci UKW*. Od października 2017 roku pełni funkcję Kierownika Podyplomowych Studiów w zakresie Neurologopedii, organizowanych przez Katedrę Logopedii Wydziału Nauk Pedagogicznych UMK w Toruniu. W latach 2016-2017 pełniła funkcję kierownika Pracowni logopedycznej działającej przy Zakładzie Pedagogiki Specjalnej i Logopedii na Wydziale Nauk Pedagogicznych UKW w Bydgoszczy. Ponadto w latach 2012-2017 była członkinią Rady Programowej na kierunku pedagogika, sp. logopedia (studia drugiego stopnia) oraz na kierunku logopedia (studia pierwszego stopnia).

Aktywność Habilitantki na wspomnianych wyżej polach oceniam pozytywnie.

4. Członkostwo w organizacjach naukowych, społecznych, oraz nagrody

Pani dr Agnieszka Hamerlińska jest członkiem Polskiego Towarzystwa Logopedycznego, Polskiego Towarzystwa Nowotworów Głowy i Szyi, a także Śląskiego Stowarzyszenia Osób bez Krtani w Sosnowcu.

Na uwagę zasługuje fakt, iż w roku akademickim 2011/2012 Habilitantce została przyznana nagroda (jak rozumiem, Rektora UKW w Bydgoszczy) zespołowa drugiego stopnia za osiągnięcia naukowo-dydaktyczne i organizacyjne, a w roku 2012/2013 – nagroda zespołowa trzeciego stopnia za osiągnięcia naukowo-dydaktyczne i organizacyjne. Ponadto, za wybitne osiągnięcia naukowe i dydaktyczne w roku akademickim 2014/2015, Pani dr Hamerlińska została wyróżniona przez Rektora Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

5. Konkluzja

Dokonując podsumowania otrzymanej dokumentacji dr Agnieszki Hamerlińskiej stwierdzam, że zarówno publikacja podana jako główne osiągnięcie naukowe, jak i pozostały dorobek naukowy spełniają wymogi stawiane osobie ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, określone w Ustawie o Stopniach Naukowych i Tytule Naukowym z 2003r. oraz w rozporządzeniu Ministra Nauki i szkolnictwa Wyższego z dn. 1 września 2011r. (Dz. U. Nr 196, poz. 1165).

Zgłaszam więc moją ocenę: dr Agnieszka Hamerlińska spełnia warunki do uzyskania awansu naukowego.

dr hab. Ewa Czaplowska, prof. UG